



Reçu CLT

0090500020

Le 19 MARS 2013

N° 0187

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ MƏDƏNİYYƏT VƏ TURİZM NAZİRLİYİ

AZ 1000, Bakı şəh., Hökumət evi,
Ü.Hacıbəyov küç., 40

Elektron poçt: mct@mct.gov.az
tourism@mct.gov.az
İnternet sah.: www.mct.gov.az

Tel.: (+99412) 493-43-98
(+99412) 493-30-02
Faks: (+99412) 493-56-05

№ 43/02-18/2

“ 15 ” 03 2015 il

To whom it may concern

With this letter, we officially confirm that the **Chovqan**, with registration number **FT010100007** is included into the **Folklor > GAMES, PERFORMANCES > GAMES > Horse-riding games** section of the Register of Intangible Cultural Heritage of the Republic of Azerbaijan approved in 2010.

Enclosed: An excerpt from the Register referring to the **Chovqan**.

Vasif Eyvazzade
Director
International relations and cultural programmes department
Ministry of Culture and Tourism
Republic of Azerbaijan



FOLKLOR > OYUN-TAMAŞA > OYUNLAR > Atüstü oyunlar

FT010100007

Çovqan

Azərbaycan Qeyri-Maddi Mədəni İrs Nümunələrinin Dövlət Reyestrindən “Çovqan”a dair çıxarış

Reyestr Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin
218 sayılı 28.04.2010 tarixli Əmri ilə təsdiq edilmişdir
(16.01.2012 tarixli əlavələrlə)

Element haqqında məlumat

Çovqan (çövkən) ən qədim zamanlardan Azərbaycanda geniş yayılmış atüstü xalq oyunlarından biridir. Etimoloji baxımdan bir neçə açıqlaması vardır. “Çovqan” Azərbaycanda əkinçilik və maldarlıq ənənələrinin əsas daşıyıcılarından olan çoban və mehtərlərin (atabaxanların) istifadə etdikləri ucu əyri ağacın (dəyəneyin) adıdır. Çovqandan qoyun, at və digər heyvanların idarə olunması ilə yanaşı, ilk zamanlarda cütlüklər, sonralar isə komanda şəklində, çoban və mehtərlərin qoyun dərisindən hazırlanmış topla oynamaları üçün istifadə etmişlər. Müasir Azərbaycanda oynanılan Çovqan (çövkən) oyununda iki komanda iştirak edir. Hər komanda 5-6 atlı oyunçudan və 1 nəfər ehtiyatda saxlanılan atlı oyunçudan ibarət olur. 5 oyunçudan təşkil olunan komandada 2 nəfər müdafiəçi və 3 nəfər hücumçu olur. 6 oyunçudan ibarət komandada isə 2 nəfər müdafiəçi, 1 nəfər yarımşüdəfəçi və 3 nəfər hücumçu olur. Oyunda komandanın tərkibindən asılı olmayaraq, qapıçı olmur.

Oyunçu mütləq at belində olmalıdır. Atın nisbətən kiçik və orta boylu olması oyunu asanlaşdırır. Bu baxımdan Azərbaycanın Qarabağ atları, onların yerli tipləri və mələzləri Çovqan (çövkən) oyunu üçün ideal atlar hesab olunur. Oyunda istifadə olunan çomağın uzunluğu yetkin oyunçular üçün 1m.25sm., yeniyetmələr üçün 1m.30sm. qəbul edilmişdir. Çomağın bu ölçüsü əsasən Qarabağ atlarından istifadə edildiyi hal üçün götürülür. Daha hündür boylu atlardan istifadə edilməsi, çomağın da uzunluğunun artırılması zərurətini ortaya çıxarmış olur ki, bu oyunu texniki baxımdan çətinləşdirməklə yanaşı (ilk növbədə təhlükəsizlik nöqtəyi - nəzərdən), məhz Azərbaycanda təşəkkül tapmış ənənəvi qaydalarından kənarlaşması kimi nəzərə çarpır. Çovqan qarağac, nar, tut, zoğal, vələs ağaclarından düzəldilir.

Oyunçular tükü papaq (“çoban papağı”), çuxa, arxalıq, qurşaq, at minən zaman geyinilən xüsusi şalvar, boğazlı çəkmə, yaxud çarıqla dizə qədər yun corab geyməklə çıxış edirlər. İlin fəsilindən asılı olaraq geyim forması bir qədər yüngülləşdirilir. Bu zaman oyunçu milli ornamentlərlə işlənmiş ipək köynək, nazik parçadan tikilmiş şalvar və yüngül çəkmə geyinir. Oyun musiqi sədaları altında, bir qayda olaraq zurna, saz, nağara (dəf) kimi milli alətlərin ifasında cəngi və digər qəhrəmanlıq havalarının müşayiəti ilə icra olunur.

Elementin növü

qeyri-maddi mədəni irsin vasitəsi kimi şifahi ənənələr və ifadələr, o cümlədən dil

ifa incəsənəti

sosial fəaliyyət, ayinlər və bayram tədbirləri

təbiət və kainata aid biliklər və fəaliyyət

ənənəvi sənətkarlıq

digər(ləri)

Element daşıyıcıların sayı

2010-ci ilin reyestri üzrə - 137 nəfər

2012-ci ilin reyestri üzrə - 118 nəfər

Elementin istifadəsinin cari tezliyi

Çovqan təxirəsalınmadan qorunması zərurətindədir. Səbəblər :

- Təlim sisteminin mövcud olmaması
- Qarabağ at cinsinin yararlı hesab edilən tiplərinin azalması

Aidiyyəti icmaların, qrupların, və ya əgər münasibdirsə, icmaların adı

Bu bölgələrdə məşq bölmələri və milli komandalar fəaliyyət göstərir. Qazax rayonunda Firudin Yaqubov, İlqar Məmmədov Ağstafada Etibar Məmmədov və Yaqub Musayev, Şəkiddə Məmməd Əliyev və Əli Orucov, Ağdamda Natiq Orucov, Bakıda Namiq Orucov müvafiq məşq bölmələrinə və komandalara rəhbərlik etməklə, bu oyun üçün idmançıların və atların seçilməsi, təlimi, yarışlara hazırlanması ilə məşğul olurlar. Milli komandaların formalaşmasına və idmançıların təliminə bölgələrdə müvafiq Mədəniyyət və Turizm idarələri, respublika üzrə isə Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Respublika Atçılıq Turizm Mərkəzi rəhbərlik edir. Həmin mərkəzin 2006-cı ildə Şəki rayonunda, 2007-cü ildə Ağdam rayonunda filialları yaradılmışdır.

Elementin coğrafi mövqeyi və uzaqlığı

Çovqan (Çövkən) oyununun əsas mərkəzi Azərbaycanın Qarabağ bölgəsi hesab olunur. Bu oyun üçün yığcam bədən quruluşuna və orta hündürlükdə boya, öz çevikliyi və olduqca cəlbedici qızılı-sarı rəngi ilə seçilən Qarabağ cinsli atların daha münasib hesab edildiyi üçün, habelə yerli əhalinin milli ənənələrə və ata olan böyük sevgisi təqdim olunan elementin geniş yayılmasına zəmin yaratmışdır.

Çovqan (çövkən) oyunu Qarabağ atçılığı mədəniyyətinə, Qarabağ atçılıq mədəniyyəti isə bu oyunun inkişafına təsir etmiş, əslində bu tandem Azərbaycanın, Qafqaz xalqlarının və sonradan bir çox dünya xalqlarının atçılıq mədəniyyətlərinin inkişafına siraət etmiş, əsrlərdən bəri nəsildən-nəsilə ötürülərək bu günümüze gəlib çatmışdır.

Hazırda Azərbaycanın 16 bölgəsində - Şəki, Ağdam, Ağstafa, Qazax, Balakən, Zaqatala, Qax, Oğuz, İsmayilli, Qəbələ, Yevlax, Goranboy, Ağcabədi, Bərdə, Daşkəsən və Tovuz rayonlarında Çovqan (çövkən) milli atüstü oyununun keçirilməsi üzrə ənənələr bərpa edilmişdir.

Kim tərəfindən təqdim olunmuşdur

Qarabağ Cins Atları Həvəskarları Assosiasiyası, Azərbaycan atçılıq federasiyası, müxtəlif atçılıq klublarının Çovqan oyunçuları

AZƏRBAYCAN QEYRİ-MADDİ MƏDƏNİ İRS NÜMUNƏLƏRİNİN DÖVLƏT REYESTRİ

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin
218 sayılı 28.04.2010 tarixli Əmri ilə təsdiq edilmişdir

Bölmənin adı	Seksiya, sub-seksiya	№	Elementin adı	Elementlərin növləri		
BAYRAM, MƏRASİM, AYIN	AYIN VƏ MƏRASİMLƏR	(1).	Çay dəstgahı	sosial fəaliyyət, ayınlar və bayram tədbirləri		
		(2).	Hamam mədəniyyəti			
		(3).	Sünnət			
		(4).	Yas			
		(5).	Türkeçarə	təbiət və kainata aid biliklər və fəaliyyət		
	XALQ BAYRAMLARI	(6).	Qurban	şifahi ənənələr və ifadələr		
		(7).	Novruz			
		(8).	Orucluq			
MƏDƏNİ MƏKANLAR	XÜSUSİ MƏDƏNİ MƏKANLARIN ƏNƏNƏVİ BİLİKLƏRİ VƏ SƏNƏTKARLIĞI	(9).	Lahıcın mədəni məkani	ənənəvi sənətkarlıq, təbiət və kainata aid biliklər və fəaliyyət		
		(10).	Nicin mədəni məkani			
		(11).	Qırmızı Qəsəbənin mədəni məkani			
FOLKLOR	MUSIQI	(12).	Aşıq sənəti	ifa incəsənəti		
		(13).	Muğam sənəti			
		(14).	Meyxana			
	RƏQSLƏR	OYUN- TAMAŞA > OYUNLAR	Atüstü oyunlar	(15).	Yallı	sosial fəaliyyət, ayınlar və bayram tədbirləri
				(16).	Altunqabaq	
				(17).	Atüstü güleş	
				(18).	Baharbənd	
				(19).	Papaq oyunu	
		(20).	Çovqan			
		Dəviş oyunları	(21).	Aylanış		
			(22).	Dövrən		
		Uşaq oyunları	(23).	Bənövşə		
			(24).	Cızığtopu		
		Zorxana oyunları	(25).	Güleşmə		
			(26).	Pəhləvanlıq		



	OYUN- TAMAŞA > TAMAŞALAR	Qaravəlli tamaşaları	(27).	Kosa-gəlin	sosial fəaliyyət, ayınlar və bayram tədbirləri			
			(28).	Şirvan Qazısı				
		Meydan tamaşaları	(29).	Ayıoynatma		sosial fəaliyyət, ayınlar və bayram tədbirləri		
			(30).	Xoruz döyüşdürmə				
		Oyuq (Kukla) tamaşaları	(31).	Çömçəgəlin			sosial fəaliyyət, ayınlar və bayram tədbirləri	
			(32).	Dəzgah Şahsəlimi				
			(33).	Ərusək				
		Şəbih tamaşaları	(34).	Əza				sosial fəaliyyət, ayınlar və bayram tədbirləri
			(35).	Qətl				
			(36).	Məzhək-Şəbih				
SƏNƏTKARLIQ	ƏNƏNƏVİ-DEKORATİV SƏNƏT	(37).	Azərbaycan xalçaçılığı	ənənəvi sənətkarlıq				
		(38).	İpəkçilik					
		(39).	Şəbəkəçilik					
		(40).	Kəlağayı					
	TİKMƏ	(41).	Doldurma		ənənəvi sənətkarlıq			
		(42).	Güləbətın					
		(43).	Muncuqlu					
		(44).	Pilək					
		(45).	Təkəlduz					
	XALQ TƏSVİRİ SƏNƏTİ	(46).	Heykəltəraşlıq			ənənəvi sənətkarlıq		
		(47).	Xəttatlıq					
		(48).	Qrafika					
		(49).	Miniatür					
	XALQ TƏTBİQİ SƏNƏTİ	(50).	Rəngkarlıq				ənənəvi sənətkarlıq	
		(51).	Ağacışləmə					
		(52).	Duluşçuluq					
		(53).	Bədii metal					
		(54).	Bəzədilmə üsulları					
(55).		Dəmirçilik						
(56).		Misgerlik						
(57).		Zərgerlik						
(58).		Şüşə sənəti						
MİLLİ MUSİQİ ALƏTLƏRİNİN HAZIRLANMA VƏ İFAÇILIQ SƏNƏTİ	İDİOFONLU ÇALĞI ALƏTLƏRİNİN HAZIRLANMA VƏ İFAÇILIQ SƏNƏTİ	(59).	Ağz qopuzu	ənənəvi sənətkarlıq, ifa incəsənəti				
		(60).	Kaman					
		(61).	Çan					
		(62).	Hövşər					



	NƏFƏS ÇALĞI ALƏTLƏRİ	(63).	Kərənay	ənənəvi sənətkarlıq, ifa incəsənəti
		(64).	Mizmar	
		(65).	Musiqar	
		(66).	Nay	
		(67).	Balaban	
	SIMLI ÇALĞI ALƏTLƏRİ	(68).	Tar	
		(69).	Saz	
		(70).	Kamança	
	ZƏRB ÇALĞI ALƏTLƏRİ	(71).	Dəf	
		(72).	Dümbək	
(73).		Qaval		

STATE REGISTER OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE ELEMENTS OF AZERBAIJAN

Approved by the order No. 218 of the
Ministry of Culture and Tourism of Azerbaijan Republic on 28.04.2010

Name of grand sector	Section, sub-section	No	Title of the element	Type of the element		
HOLIDAYS AND CEREMONIES	RITUALS AND CEREMONIES	(1).	Tea destgah	social practices, rituals and festivities		
		(2).	Hamam tradition			
		(3).	Sunnet, ritual circumcision			
		(4).	Yas mourning ritual			
		(5).	Traditional quackery	knowledge and practices concerning nature and the universe		
	FOLK HOLIDAYS	(6).	Qurban	oral traditions and expressions		
		(7).	Novruz			
		(8).	Orujluq			
CULTURAL SPACES	TRADITIONAL KNOWLEDGE AND CRAFTSMANSHIP OF CULTURAL SPACES	(9).	Cultural space of Lahij	knowledge and practices concerning nature and the universe, traditional craftsmanship		
		(10).	Cultural space of Nij			
		(11).	Cultural space of Qirmizi Qasaba			
FOLKLORE	MUSIC	(12).	Ashuq Art	performing arts		
		(13).	Mugham			
		(14).	Meykhana			
	GAMES, PERFORMANCES > GAMES	DANCES	(15).	Yalli	social practices, rituals and festivities	
			Horse riding games	(16).		Altunqabaq
				(17).		Horse wrestling
				(18).		Baharbend
				(19).		Papakh game
		(20).		Chovqan		
		Darvishs' traditional game	(21).	Aylanish		
			(22).	Dövran		
			Children's games	(23).		Benovshe
		(24).		Jizigtopu		
		Zorkhana games	(25).	Güleshme		
			(26).	Pehlevanliq		



	GAMES, PERFORMANCES > PERFORMANCES	Joke performances	(27).	Kosa-gelin	social practices, rituals and festivities			
			(28).	Shirvan Qazisi				
		Square performances	(29).	Ayioynatma		social practices, rituals and festivities		
			(30).	Khoruz döyüşdürme				
		Puppet performances	(31).	Chömchegelin			social practices, rituals and festivities	
			(32).	Dezghah Shahselimi				
			(33).	Erusek				
		Shebih performances	(34).	Eza				social practices, rituals and festivities
			(35).	Qetl				
			(36).	Mezhek-Shebih				
			(37).	Azerbaijani carpet weaving				
		TRADITIONAL DECORATIVE ART	(38).	Sericulture				
(39).	Shebeke making							
(40).	Kelaghayi							
EMBROIDERY	(41).		Doldurma embroidery					
	(42).		Gülebetin embroidery					
	(43).		Munjuqlu embroidery					
	(44).		Pilek embroidery					
	(45).		Tekelduz embroidery					
FOLK FINE ARTS	(46).		Traditional sculpture					
	(47).		Azerbaijani Traditional calligraphy					
	(48).		Graphics					
	(49).	Miniature making						
	(50).	Azerbaijani folk painting						
APPLIED ARTS	(51).	Traditional woodwork						
	(52).	Traditional pottery						
	(53).	Artistic metalwork						
	(54).	Traditional Azeri ornamentation						

		(55).	Blacksmith's art	traditional craftsmanship
		(56).	Copper products making	
		(57).	Jeweler's art	
		(58).	Glass art	
CRAFTSMANSHIP AND PERFORMING ART OF NATIONAL MUSICAL INSTRUMENTS	IDIOPHONE MUSICAL INSTRUMENTS	(59).	Aghiz qopuzu	traditional craftsmanship, performing arts
		(60).	Kaman	
		(61).	Chan	
		(62).	Hövser	
	WIND MUSICAL INSTRUMENTS	(63).	Kerenay	
		(64).	Mizmar	
		(65).	Musiqar	
		(66).	Nay	
		(67).	Balaban	
	STRINGED MUSICAL INSTRUMENTS	(68).	Tar	
		(69).	Saz	
		(70).	Kamancha	
	PERCUSSION MUSICAL INSTRUMENTS	(71).	Def	
(72).		Dümbek		
(73).		Qaval		